

sions for seekers of higher education. Search of a scientist examines the usage of the most spread types of tests: asking-answering questions, translation, matching, completing, gap-filling, information transfer, recording, correction, paragraphing, multiple choice, finding differences (similarities) and soon. **Results.** The article underlines the importance of functions of textbook, necessity of inculcation into educational process of such creative tasks for seekers of higher education as working out portfolios, work in groups, making notes, making up dialogues, organization of discussions, presentations, and role-plays. Unquestionable advantages of the "Enterprise 4" textbook are: complete compatibility to the requirements of the teaching programs, prominent clarity of the material structuring, availability of technical support of the teaching book user, visible scientific correctness in the contents and completeness in the main theses revealing, utilization of up-to-date and generally accepted scientific terms. Practical intention of the lexical and the grammar material, its interactions with life is transparent. The textbook shows the ways to the differential approach to teaching of a new material and its contents is in accord with age characteristics of the higher education seekers. The language of the mentioned material is clear and simple. The book is retraced comparative component (American English – British English guide). Motivation of the youth's learning activities raise the interest to the subject with methods proposed in the textbook shows the presence of problematic-searching tasks. Didactic adequacy of the tasks system in the textbook, its capacity to facilitate independent activities for the youth, and the logic of the illustrative material layout and use are considerable advantages of the textbook as both a stand-alone and an additional information source. **Conclusions.** This article accents on further development of the four skills at the lessons of English language – listening, speaking, reading and writing, and on four competences – language, linguistic, social-cultural and strategic (general teaching) ones.

Key words: English speaking textbook, means of teaching, content, purpose, parts, higher educational institution, taxonomy.

УДК 37.014.3+37.012.5

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2021.79.2.03>

Никоненко Н. В.

ПРОФЕСІЙНЕ ПОРТФОЛІО ВЧИТЕЛЯ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ: ПРИЗНАЧЕННЯ ТА СТРУКТУРНІ КОМПОНЕНТИ

Електронне портфоліо стало однією з вимог проходження сертифікації і викликом для українських освітян. Однак затверджений формат документу (анкета з тридцятьма твердженнями та опис проведеного відкритого уроку) на належному рівні не відповідає ключовим принципам створення ефективного портфоліо. У статті аргументується необхідність кардинального оновлення методики укладання портфоліо, перегляду його ролі у професійному становленні фахівця та внесення змін до нормативно-правового забезпечення сертифікації вчителів відповідно до загальноновизнаної філософії портфоліо.

На основі аналізу досвіду укладання різних типів портфоліо в країнах Європи, у США та в Україні зроблено детальний опис авторського професійного портфоліо вчителя спеціальної освіти (2018), який за аналогією до структури європейського мовного портфоліо складається із трьох розділів. Побудований на основі компетентнісного підходу, розділ "Професійний паспорт" виступає платформою, на якій педагог інформує про рівень оволодіння професійними вміннями, набутими у формальній та неформальній освіті, а також досвід професійної діяльності та володіння іноземною мовою. Розподіл професійних умінь за рівнями дозволяє використовувати портфоліо протягом всієї кар'єри за фахом. Розділ "Професійна Біографія" забезпечує можливості для визначення стратегій планування та організації своєї навчально-пізнавальної діяльності й оцінювання її ефективності. Докази професійного становлення, оволодіння професійними вміннями та здобуття освітніх рівнів слід демонструвати в розділі "Досє".

Портфоліо вчителя спеціальної освіти розроблено з урахуванням специфіки взаємодії з учнями з особливими освітніми потребами, відповідно до умов політики розширення інклюзивного навчання у всіх закладах освіти, а також повністю відповідає філософії укладання портфоліо, тому його використання рекомендоване для вчителів загальної освіти, для вчителів інклюзивного навчання, а також для майбутніх освітян.

Ключові слова: портфоліо вчителя спеціальної освіти, портфоліо вчителя, сертифікація педагогічних працівників, підготовка вчителів спеціальної освіти, спеціальна освіта, порівняльна педагогіка, професійне становлення педагогів, навчання впродовж усього життя, рефлексія.

Сертифікація практикуючих педагогів, запроваджена Положенням про сертифікацію педагогічних працівників [4], надає українським освітянам чимало привілеїв, здатних заохотити освітян. Відповідно до п. 40 зазначеного Положення, успішне проходження сертифікації зараховується як проходження атестації з присвоєнням його учаснику наступної кваліфікаційної категорії або підтвердження наявної вищої категорії, а також є підставою для отримання права на щомісячну доплату до посадового окладу. Однією з обов'язкових умов сертифікації в Положенні визначено наявність електронного портфоліо (е-портфоліо) – "сформовану учасником сертифікації в електронному вигляді добірку матеріалів, що свідчить про його педагогічну майстерність з формування в учнів ключових компетентностей і вмінь" [4, п. 2].

У "Методичних рекомендаціях щодо створення, змісту та завантаження е-портфоліо", затверджених наказом Міністерства освіти і науки України [2], зазначено, що е-портфоліо складається із заповненої анкети самооцінювання, форма якої ухвалена Державною службою якості освіти [6], та опису навчального заняття,

проведеного учасником сертифікації відповідно до навчального плану, що має супроводжуватися відеозаписом, або інших матеріалів, які засвідчують його педагогічну майстерність [4, п. 24]. Отже, учасник сертифікації має оцінити міру відповідності кожного з тридцяти тверджень анкети самооцінки практики своєї професійної діяльності (“відповідає”, “швидше так”, “швидше ні”, “не відповідає”).

Метою нововведення було сприяння професійному розвитку освітян. Однак ми вважаємо, що запропонований формат портфоліо недостатньою мірою враховує найкращий зарубіжний та вітчизняний досвід із цього питання. Зокрема, недостатнє врахування принципів “навчання впродовж усього життя” та “неперервності освіти” обмежує можливості українських освітян якнайповніше висвітлити набуті професійні досягнення та планувати фаховий розвиток.

Дослідники зазначають, що головними результатами запровадження портфоліо в освітній процес є його інтенсифікація, підвищення академічних досягнень студентів, а також збільшення можливостей для індивідуалізації навчальних дисциплін (A. S. Blicblau; A. M. Guillaume, B. Mohnsen, A. Purves; J. P. Takona, S. Watkins, H. K. Yopp). Створення портфоліо залучає здобувача освіти до активної навчально-пізнавальної діяльності, зокрема до вирішення проблемних ситуацій, виконання проектних письмових робіт, проведення аналітичної та дослідницької роботи (P. Liu, L. Lohr, K. Lowell, L. MacDonald, H. Tsai). Технологія “портфоліо” визнана ефективним засобом повнішого усвідомлення мети навчання та формування навичок визначення суб’єктом стратегій своєї навчальної діяльності (D. Fletcher, D. Jonessen, H. Tuttle). Портфоліо розробляються для різних категорій педагогів: для майбутніх фахівців, для вчителів початкових класів, для вчителів спеціальної освіти (L. Herner, S. Karayan, D. Love, G. McKean) [7], та є універсальні варіанти документу.

На межі тисячоліть активізувалися дослідження перспектив запровадження е-портфоліо (Ch.-Ch. Chang, J. Confrey, K. Henke, L. Herner, S. Karayan, D. Love, G. McKean, A. Purves, S. Watkins, J. Wilhelm, B.-H. Wu). Дослідники (S. Alexander, T. Golja, L.M. Herner-Patnode, H. Lee, K. McPherson) визнають перспективним формат онлайн-портфоліо, зручний для доповнення, оновлення і збереження інформації про академічні та професійні досягнення і доступний для перегляду всім зацікавленим сторонам, особливо в умовах запровадження глобальних карантинних обмежень.

Оскільки з часу запровадження технологія “портфоліо” довела свою ефективність на практиці й набула значного поширення в розвинених освітніх системах світу, у свій час нами було укладено мовне портфоліо для економістів [1], запровадження якого підтвердило ефективність такого засобу. Незважаючи на спроби його запровадження (Т. Гурова, Т. Горпінч, О. Карп’юк, С. Ніколаєва, Т. Полонська, А. Ходцева), у вітчизняній практиці викладання іноземних мов ця технологія не набула належного поширення.

Ідея укладання Портфоліо вчителя спеціальної освіти виникла після ознайомлення з принципами укладання мовних портфоліо, введених в освітню практику відповідно до рекомендацій Комісії з питань освіти при Раді Європи з вивчення, викладання та оцінювання мов. На нашу думку, для підготовки українських фахівців необхідне укладання портфоліо відповідно до європейських стандартів, і таку практику необхідно поширити на оцінку професійної діяльності педагога сфери навчання осіб з особливими освітніми потребами, тобто йдеться про портфоліо вчителя спеціальної освіти та інклюзивного навчання.

Метою статті є обґрунтування пропозицій до існуючих правил використання портфоліо в процесі сертифікації вчителів і визначення структурних компонентів професійного портфоліо вчителя спеціальної освіти та інклюзивного навчання, здатного охопити кожний етап професійного життя: від базової підготовки, здобуття бакалаврського/ магістерського/наукового рівнів спеціальності “Спеціальна освіта”, педагогічної діяльності, з урахуванням результатів підвищення кваліфікації, неформальної та інформальної освіти.

Історично перші портфоліо були зібраннями світлин акторів, моделей та художників, які прагнули доведення своїх мистецьких можливостей для потенційних продюсерів та режисерів. З 1990-х рр. портфоліо поступово стали запроваджувати у сфері освіти, хоча ще й досі технологія “портфоліо” немає сталого визначення серед науковців. Однією із причин цього ми вважаємо широкий спектр адресатів та варіативних задач, для яких її застосовують.

Серед перших наукових визначень портфоліо заслуговують на особливу увагу “систематичне і організоване зібрання доказів, які вчитель та здобувач освіти використовують для простеження динаміки розвитку академічних знань, умінь, навичок та цінностей останнього в певній предметній галузі” (J. Blake, J. Bachman, M. Frys, P. Holbert, T. Ivan, & P. Sellitto 1995); та “цілеспрямована спільна рефлексивна колекція студентських робіт, зібрана під час навчання для демонстрації прогресу та досягнень” (H. Barrett, 1999; K. Bull, D. Montgomery, R. Overton & S. Kimball, 1999; A. DeBruin-Parecki, M. Boaz, E. Shaw, E. Yeager, 1997; Herman & Morrell, 1999; Tuttle, 1997; Wilcox, 1997). Науковці доводять, що портфоліо надає можливість для багатоаспектного оцінювання академічних досягнень здобувачів освіти всіх рівнів (P. Backer, 1997; Ch.-Ch. Chang & B.-H. Wu, 2012; D. Cambell, 2000; Cole, Tomlin, Ryan & Sutton, 1999; M. Gomez, M. E. Grau, & M.N. Block, 1991; D. Jacobsen & J. Mueller, 1998; D. Riggsby, 1995).

Отже, портфоліо – це пакет документів, за допомогою яких власники збирають, систематизують свої досягнення та відображують свій досвід в оволодінні певними компетентностями (акторським чи мистецьким фахом, учительською професією, знанням іноземних мов або інформаційно-комунікаційних технологій тощо), зразки виконаних кваліфікаційних робіт, а також отримані свідоцтва та сертифікати. Незважаючи

на існування різних видів портфоліо, що мають специфічні цілі, завдання, структуру та адресатів, всі вони базуються на компетентністному підході, принципах “навчання впродовж усього життя” і “неперервності освіти” та професійній рефлексії, що є документальним відображенням “Я-професійного”, ґрунтовно дослідженого в роботі А. Шевцова та І. Чухрій [9].

Слід зауважити, що оскільки інформація портфоліо покликана передусім демонструвати досягнення свого власника, головними адресатами є сам суб'єкт портфоліо, його/її викладачі та адміністрація закладів освіти в разі їх зміни, роботодавці під час працевлаштування, члени комісій із ліцензування та сертифікації фахівців, які можуть розробляти власні рекомендації щодо структурних компонентів документу.

У середині 90-х років у Швейцарії, Німеччині і Франції було розроблено та апробовано перші мовні портфоліо, які до 2000 р. пройшли пілотування в понад п'ятнадцяти країнах-членах Ради Європи. Відразу зазначимо, що нині європейськими країнами розроблено понад 140 мовних портфоліо, зареєстрованих та акредитованих Комітетом з валідазації європейських мовних портфоліо [10], а підручники з вивчення іноземних мов доповнені відповідними додатками.

Європейський мовний портфоліо отримав чітку трикомпонентну структуру та перелік обов'язкових складників: “Мовний паспорт”, “Мовна біографія” та “Досьє” [8]. Однак у США не практикується уніфікація структури портфоліо, що могло б обмежити творчий підхід здобувача освіти і перетворити портфоліо на імперативний документ. Таким чином, американський портфоліо переважно складається з досьє (одного з трьох розділів європейського відповідника), в якому зберігаються докази академічних, професійних або інших досягнень. До досьє портфоліо вчителя рекомендовано вкладати письмові роботи (звіти, підсумкові (семестрові) контрольні роботи, перевірені й оцінені тести та завдання, плани розроблених занять, художні роботи, список опрацьованих книг та статей за фахом, відомості про участь у конференціях та опубліковані тези, листи від батьків, записки учнів, відеозаписи проведених уроків) [7]. Усі зазначені матеріали власник портфоліо збирає в різні періоди, періодично передивляється й оновлює, що свідчить про визначальне значення рефлексії.

Водночас портфоліо достеменно відрізняється від примітивного механічного збирання всіх біографічних матеріалів, оскільки після етапу збирання доказів настає ключовий в укладанні портфоліо етап рефлексії (D. Little & R. Perclova [8], A. E. Richert), що дозволяє власнику об'єктивно оцінити свої академічні досягнення та професійний розвиток шляхом підбору відповідних доказів. Від ефективності рефлексії безпосередньо залежить результативність двох інших етапів: редукції (зменшення кількості об'єктів для представлення в портфоліо у відповідності з результатами проведеної рефлексії) та демонстрації (вибір найбільш відповідної на думку власника форми представлення доказів у портфоліо).

На нашу думку, для майбутнього вчителя актуальними є тести, контрольні роботи, розроблені навчальні проекти, кваліфікаційні роботи, матеріали звіту з проходження педагогічної практики, конспекти проведених під час практики занять або виховних заходів (за можливості – з фотографіями або відеозаписом), свідчення про волонтерську участь у заходах закладів освіти, громадських, благодійних або релігійних організацій, у професійних організаціях, досвід неформальної освіти та оволодіння іноземними мовами тощо. Для вчителів-практиків показовими є дипломи і сертифікати про здобуття формальної освіти або підвищення кваліфікації, конспекти і записи проведених занять, участь у методичних конкурсах і конференціях, опубліковані методичні розробки, наукові роботи та відгуки на них, подяки та нагороди, участь у грантових проєктах, участь у громадському та професійному житті за межами місця роботи, зразки учнівських робіт.

Детальне знайомство з особливостями роботи вчителів спеціальної освіти в умовах закладів для осіб з особливими освітніми потребами та в інклюзивному освітньому середовищі внаслідок стрімкого зростання числа останніх спонукало нас сфокусуватися на укладанні професійного портфоліо для вчителів спеціальної освіти та інклюзивного навчання (далі – портфоліо ВСО), оскільки їхні функціональні обов'язки охоплюють як навчальну та виховну роботу з учнями з нормальним розвитком, так і освітню, розвивальну та корекційну роботу з учнями з особливостями психофізичного розвитку. Останній фактор значною мірою ускладнює підготовку таких фахівців, тому що передбачає формування професійних компетентностей, необхідних як для вчителів загальної освіти, так і для вчителів спеціальної освіти відповідно до вимог інклюзивного освітнього середовища. Для сприяння професійному розвитку нами було вирішено розробити формат універсального професійного портфоліо для вчителів, які працюють з учнями з особливими освітніми потребами в спеціальному та/або інклюзивному освітньому середовищі, на будь-якому етапі педагогічної кар'єри: від підготовки до досвідченого вчителя. Таким чином, в умовах розширення політики інклюзивного навчання професійний портфоліо вчителя спеціальної освіти можуть використовувати і вчителі загальної освіти, і вчителі інклюзивного навчання, оскільки вони повинні постійно взаємодіяти з учнями з особливими освітніми потребами.

За аналогією до структури європейського мовного портфоліо [8], професійний портфоліо вчителя спеціальної освіти [5] складається із трьох розділів: “Професійний паспорт”, “Професійна біографія” та “Досьє”, які пропонуємо розглянути.

Традиційно побудований на основі компетентнісного підходу розділ “Професійний Паспорт” виступає платформою для засвідчення власником портфоліо свого рівня оволодіння професійними вміннями, набутими у формальній (під час здобуття освіти за фахом і підвищення кваліфікації) та неформальній освіті

(за фахом та в суміжних галузях), а також професійного досвіду (відомості про методичні розробки, опубліковані праці, проведення відкритих занять, майстер-класів, тренінгів в аудиторії та дистанційно, участь у конференціях, семінарах, вебінарах) та володіння іноземною мовою.

З метою укладання професійного портфоліо вчителя спеціальної освіти нами було проведено спеціальне дослідження, першим етапом якого стали: вивчення специфічних особливостей укладання різних видів портфоліо, аналіз освітньо-професійних програм підготовки бакалаврів та магістрів за спеціальністю 016 “Спеціальна освіта”, розроблення інструментарію та анкетування фахівців закладів спеціальної, дошкільної та загальної середньої освіти з інклюзивною формою навчання, логопедів, а також практикуючих вчителів, які працюють з учнями з особливими освітніми потребами, майбутніх спеціальних учителів та їхніх викладачів щодо визначення переліку найнеобхідніших професійних умінь учителя спеціальної освіти.

Для розроблення та запровадження в портфоліо вчителя спеціальної освіти інструмента розвитку фахових умінь, названих “таблиці самооцінки”, необхідно було не лише визначити провідні вміння, але й упорядкувати їх за категоріями та за рівнями оволодіння. Як це детально описано в нашій статті [3], в розробленні категорій професійних умінь було використано досвід укладання комплексних рамок успішного вчителювання, розроблених Групою Даніельсон (США). У документі визначено 22 компоненти та 76 елементів, об’єднаних у 4 категорії: планування та підготовка, освітнє середовище, викладання та професійні обов’язки педагога. Оскільки професійні вміння в нашому дослідженні мають охопити все професійне життя педагога, нами було модифіковано зазначені категорії: “Загальна професійна підготовка”, “Викладання, навчання, оцінювання”, “Педагогічне спілкування в безпечному освітньому середовищі”, “Професійний розвиток і рефлексія”.

У таблицях самооцінки професійні вміння розділено за чотири рівнями (“Початковий”, “Достатній”, “Досвідчений”, “Експертний”) [5, с. 12–17], що дозволяє власникам портфоліо визначити досягнутий рівень професіоналізму і зробити відповідні відмітки в оціночних шкалах, покликаних допомогти зацікавленим сторонам спланувати або простежити розвиток на різних етапах професійного становлення: на початку навчання, після завершення першого курсу, після здобуття освітнього рівня “бакалавр” або “магістр”, під час подальшої самоосвіти/навчання.

Другий розділ портфоліо – “Професійна Біографія” – забезпечує можливості власникам портфоліо для визначення стратегій організації навчально-пізнавальної діяльності, для створення механізмів спостереження і оцінки результатів своєї роботи. Регулярна самостійна робота над усіма компонентами розділу мотивує постійно оцінювати власну роботу на кожному з її етапів: постановка мети, планування її реалізації, хід виконання, результат, відповідність результату первинній меті. Розділ може виступати платформою активної взаємодії з викладачами або наставниками суб’єкта портфоліо, наприклад, викладач може підтвердити або спростувати факт набуття вміння, написати коментар або запропонувати нові цілі для опрацювання. Якщо зацікавлені особи використовують професійний портфоліо з діагностичною метою, вони мають можливість ґрунтовніше ознайомитися з процесом професійного становлення та самовдосконалення його власника.

Ключовим компонентом європейських портфоліо визначені “Контрольні листи для самооцінки” [1; 5; 8], в яких власники документа планують професійний розвиток та фіксують факт оволодіння кожним із професійних умінь, вибраних із загального переліку. Розподіл професійних умінь за рівнями (“Початковий”, “Достатній”, “Досвідчений”, “Експертний”) та категоріями (“Загальна професійна підготовка”, “Викладання, навчання, оцінювання”, “Педагогічне спілкування в освітньому середовищі”, “Професійний розвиток та рефлексія”) забезпечує ефективне визначення рівня оволодіння фахом для всіх зацікавлених сторін на основі рівневого підходу. Якщо 80% професійних умінь певного рівня, на думку суб’єкта портфоліо, його викладачів та наставників, опановано, в портфоліо робиться відмітка про оволодіння певним рівнем професійних умінь і надається рекомендація переходу на наступний.

У підрозділі “Мої цілі” власник портфоліо вчиться детально планувати стратегії оволодіння професійними вміннями, які водночас слугують і мірилом якості їх оволодіння: якщо він/вона вважає, що перегляд художнього фільму або прочитана стаття є достатнім матеріалом для формування комплексного професійного вміння, то викладач, наставник або члени робочої групи із сертифікації педагогічних працівників мають підстави поставити під сумнів правдивість такого твердження.

Об’єктивні вимоги до сучасних фахівців щодо оволодіння іншомовною комунікативною компетенцією у всіх видах мовленнєвої діяльності (читання, сприймання на слух, монологічне та діалогічне мовлення, письмо) на рівні B2 та вище, що дозволяє здійснювати професійну діяльність іноземною мовою, спонукали нас до запровадження інструментів планування і виконання професійної діяльності іноземною мовою, опису та звітності про процес оволодіння іноземною мовою для професійних цілей та досвід міжнародного культурного спілкування.

Оскільки думки власника портфоліо недостатньо для ухвалення рішення про професійне зростання, а валідизовані тести для перевірки рівня сформованості професійних умінь педагогів все ще залишаються питанням часу, всі докази сформованості кожного з визначених професійних умінь мають зберігатися в третьому розділі портфоліо – “Досє”. Усі виконані роботи (статті й тези доповідей на наукових конференціях, проекти, конспекти уроків та виховних заходів, тести з фахових дисциплін тощо) потрібно збирати й оформ-

ляти в окремі папки, якщо власник портфоліо вважає, що на їхній основі можна оцінити його/її рівень професійної підготовки.

Рекомендується вкладати в папку “Досє” документи/сертифікати, зазначені в розділі “Професійний паспорт”, на підтвердження факту опанування професійних умінь та здобуття освітніх рівнів (наприклад, дипломи про здобуття освітніх рівнів (бакалавр, магістр, доктор філософії), сертифікати проходження курсів за фахом, відвідування конференцій та семінарів, титульні сторінки захищених курсових та дипломних робіт, затверджені звіти проходження волонтерських та педагогічних практик, подяки та грамоти за активну громадську та наукову діяльність). Оскільки розділ “Досє” покликаний допомогти в підтвердженні професійного рівня суб’єкта портфоліо, його укладає особисто власник портфоліо, який вирішує, які матеріали в нього увійдуть, їх кількість, спосіб їх розташування й оформлення.

Висновки. Запропонований формат професійного портфоліо вчителя спеціальної освіти та інклюзивного навчання відповідає потребам студентів спеціальності “Спеціальна освіта” закладів вищої освіти, вчителів спеціальної освіти, загальної освіти та інклюзивного навчання, а також педагогічних працівників, чия робота пов’язана з освітою та розвитком осіб з особливими освітніми потребами, та які бажають удосконалити свій фаховий рівень. Трикомпонентна структура портфоліо вчителя спеціальної освіти покликана мотивувати його власника до професійного вдосконалення та оволодіння фаховими компетентностями, необхідними для професійної діяльності вчителя спеціальної освіти, сприяти формуванню навичок рефлексії та побудови стратегій самоосвіти для навчання впродовж усього життя.

Зважаючи на все викладене вище, вважаємо, що роль портфоліо у професійному становленні фахівця має бути переосмислена, що передбачає оновлення методики укладання портфоліо з урахуванням визнаних на світовому рівні стандартів та внесення відповідних змін до нормативно-правового забезпечення сертифікації вчителів.

Використана література:

1. Європейський Мовний Портфель для економістів (проект) / укладач Н. В. Ягельська. Київ : Ленвіт, 2004. 56 с.
2. Методичні рекомендації щодо створення, змісту та завантаження е-портфоліо : Наказ Міністерства освіти і науки України № 755 від 30.05.2019 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-stvorennnya-zmistu-ta-zavantazhennya-e-portfolio> (дата звернення: 01.02.2021).
3. Никоненко Н. В. Рівневий підхід у сучасній підготовці вчителя спеціальної школи. *Nowoczesna edukacja: filozofia, innowacja, doświadczenie*. Łódź : Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki i Umiejętności. Nr. 3. P. 135–139.
4. Положення про сертифікацію педагогічних працівників : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.12.2018 р. № 1190. URL: (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2018-%D0%BF#Text>) (дата звернення: 01.02.2021).
5. Портфоліо вчителя спеціальної освіти / укладач Н. В. Никоненко. Дніпро : Ліра, 2018. 62 с.
6. Про затвердження форми анкети самооцінювання професійних компетентностей учасників сертифікації : Наказ Державної служби якості освіти України від 01.04.2019 р. № 01-11/16. URL: <https://sqe.gov.ua/index.php/uk-ua/sertyfikatsiia-pedahohichnykh-pratsivnykiv/normatyvno-pravova-baza/697-nakaz-derzhavnoi-sluzhby-iakosti-osvity-ukrainy-vid-01042019-01-11-16-pro-zatverdzhennia-formy-ankety-samoosiniuvannia-profesiinykh-kompetentnostei-uchasnykiv-sertyfikatsii> (дата звернення: 01.02.2021).
7. Special education teacher preparation and the electronic portfolio. *Journal of Special Education Technology* / L. Herner et al. 2003. Vol. 18. № 1. P. 44–49.
8. Little D., Perclova R. European Language Portfolio: Guide for Teachers and Teacher Trainers. Strasbourg : Council of Europe, 2001. 106 p.
9. Shevtsov A., Chukhrii I. Formation of the professional Self-concept in young people with musculoskeletal disabilities. *Edukacja zawodowa i ustawiczna. PolskoUkraiński rocznik naukowy*. 2019. № 4. P. 289–299.
10. Accredited and registered European Language Portfolios: Council of Europe. URL: [https://www.coe.int/fr/web/portfolio/accredited-and-registered-models-by-date#%2211838743%22:\[14\]](https://www.coe.int/fr/web/portfolio/accredited-and-registered-models-by-date#%2211838743%22:[14]) (дата звернення: 01.02.2021).

References:

1. Yevropeyskyi movnyi portfel dla ekonomistiv (proekt). (2004). [European Language Portfolio for Economists] (draft). N.V. Yahelska. Kyiv: Lenvit. 56 p. [In Ukrainian].
2. Metodichni rekomendatsiyi shchodo stvorennia, zmistu ta zavantzahennia e-portfolio: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 30.05.2019 № 755. [Recommendations on developing, content, and loading of e-portfolio: Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine from 30.05.2019 № 755] URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-stvorennnya-zmistu-ta-zavantazhennya-e-portfolio>. (data zvernennia: 01.02.2021). [In Ukrainian].
3. Nykonenko N.V. Rivnevyyi pidkhd u suchasnyy pidhotovtsi vchytelia spetsialnoyi shkoly. [Level-Based Approach to the Special Education Teacher’s Comprehensive Training]. *Nowoczesna edukacja: filozofia, innowacja, doświadczenie*. Nr. 3. Łódź : Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki i Umiejętności. P. 135–139. [In Ukrainian].
4. Polozhennia pro sertyfikatsiyu pedahohichnykh pratsivnykiv: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 27.12.2018 p. № 1190. [Regulations on Certification of the Educators: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine from 27.12.2018 № 1190]. URL: (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1190-2018-%D0%BF#Text>) (data zvernennia: 01.02.2021). [In Ukrainian].
5. Portfolio vchytelia specialnoyi osvity. [Portfolio for Special Education Teacher]. Nykonenko N.V. (ed.). Dnipro: Lira, 2018. 62 p. [In Ukrainian and English].
6. Pro zatverdzhennya formy ankety samoosiniuvannya profesinykh kompetentnostey uchasnykiv sertyfikatsiyi: Nakaz Derzhavnoi sluzhby yakosti osvity Ukrainy vid 01.04.2019 № 01-11/16. [On the approval of the questionnaire format for professional competences self-assessment of certification participants: Order of the State Education Quality Assurance of Ukraine from 01.04.2019 № 01-11/16]. URL: <https://sqe.gov.ua/index.php/uk-ua/sertyfikatsiia-pedahohichnykh-pratsivnykiv/>

- normatyvno-pravova-baza/697-nakaz-derzhavnoi-sluzhby-iakosti-osvity-ukrainy-vid-01042019-01-11-16-pro-zatverdzhennia-formy-ankety-samoosiniuvannia-profesiinykh-kompetentnostei-uchasnykiv-sertyfikatsii (data zvernennia: 01.02.2021). [In Ukrainian].
7. Herner L., Karayan S., Love D., & McKean G. Special education teacher preparation and the electronic portfolio. *Journal of Special Education Technology*. Vol. 18, No. 1, 2003. P. 44-49.
 8. Little D., Perclova R. European Language Portfolio: Guide for Teachers and Teacher Trainers. Strasbourg: Council of Europe, 2001. 106 p.
 9. Shevtsov A., Chukhrii I. Formation of the professional Self-concept in young people with muskuloskeletal disabilities. *Edukacja zawodowa i ustawiczna. PolskoUkrainski rocznik naukowy*, 2019. № 4. P. 289-299.
 10. Accredited and registered European Language Portfolios: Council of Europe. URL: [https://www.coe.int/fr/web/portfolio/accredited-and-registered-models-by-date#%2211838743%22:\[14\]](https://www.coe.int/fr/web/portfolio/accredited-and-registered-models-by-date#%2211838743%22:[14]) (data zvernennia: 01.02.2021).

Nykonenko N. V. Professional portfolio for special education teachers: an objective and structural components

The e-portfolio has recently become among the requirements for Ukrainian teachers' certification and a challenge for all educators. Its approved format (a thirty-statement questionnaire and a conducted lesson description) cannot adequately meet the key principles of an effective portfolio creation. Therefore, there is a need in reviewing its role in the teachers' professional development and changing Ukrainian legislation on teacher certification according to the generally accepted philosophy of the portfolio.

Having analyzed the experience of compiling different portfolio types in Europe, the United States and Ukraine, a detailed description of the author's professional portfolio for special education teachers (2018) is fulfilled. It is developed on the competency-based approach and consists of three sections as a European language portfolio. The Professional Passport section is a platform for informing about the owner's professional skills mastery level, gained in formal and informal education, obtained professional experience and foreign languages proficiency. The level-based approach for professional teachers' skills introduction enables using the portfolio throughout the career. The Professional Biography section should be used by the owners to define strategies for planning, organizing and evaluating the effectiveness of their activities and results. Professional development evidences, professional skills mastery and educational levels acquisition should be demonstrated in the Dossier section.

The professional portfolio for special education teachers is designed, considering the peculiarities of interaction with students with special educational needs, the inclusive education policy in any educational institution, and fully corresponds the philosophy of portfolio, so it can be used for general education teachers, inclusive education teachers and future educators.

Key words: *portfolio for special education teachers, teachers' portfolio, certification of teachers, special education teachers training in Ukraine, special education, comparative pedagogy, teachers' professional development, lifelong learning, reflection.*